

Rapport

SOCIAAL DOMEIN EN MANTELZORG

**Hoe denken burgers en ambtenaren over mantelzorg
en de ondersteuning vanuit gemeenten?**

Onderzoek i.o.v. Binnenlands Bestuur, oktober 2015

COLOFON

Uitgave

I&O Research
Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede

Rapportnummer

2015/2

Datum

23 oktober 2015

Opdrachtgever

Binnenlands Bestuur

Auteurs

Peter Kanne
Rachel Beerepoot
Laurens Klein Kranenburg

Publicatie

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research) en de opdrachtgever (Binnenlands Bestuur) duidelijk worden vermeld.

INHOUDSOPGAVE

1.	Inleiding en onderzoeksvraag	5
1.1	Aanleiding voor het onderzoek	5
1.2	Onderzoeksvragen.....	5
1.3	Verantwoording.....	5
2.	Belangrijkste uitkomsten.....	7
2.1	Mantelzorgende ambtenaar krijgt meer steun, maar steunt meer	7
2.2	Ambtenaren nog steeds kritisch, maar positiever over transitie dan vorig jaar	8
3.	Mantelzorg	11
3.1	Aantal mantelzorgers.....	11
3.2	Vormen van mantelzorg	12
3.3	Duur en tijdsbesteding	13
3.4	Belasting van mantelzorgers	14
3.5	Ondersteuning bij mantelzorg	15
3.6	Ondersteuning door werkgever	18
3.7	Ondersteuning door gemeente	20
3.8	Stellingen over mantelzorg	21
4.	Transities in het sociaal domein	25
4.1	Inleiding.....	25
4.2	Terugblik op transitieproces.....	25
4.3	Gevolgen decentralisaties voor zorg aan burgers	27
4.4	Knelpunten in 2016	28
4.5	Budget.....	30
4.6	Aantal cliënten	31
4.7	Personeel	32
5.	Onderzoeksverantwoording.....	34

HOOFDSTUK

Inleiding en onderzoeksvraag

1. Inleiding en onderzoeksvraag

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Binnenlands Bestuur is hét vakblad voor binnenlandse bestuurders en ambtenaren bij gemeenten, provincies, waterschappen en rijksoverheid. Binnenlands Bestuur en I&O Research zijn een samenwerking aangegaan: in acht metingen wordt onderzocht hoe burgers staan tegenover zaken die te maken hebben met thema's die voor bestuurders en ambtenaren relevant zijn of kunnen worden. Dit is de tweede meting.

Dit onderzoek gaat over mantelzorg binnen de context van de transities in het sociaal domein. Taken op het gebied van jeugdzorg, werk en inkomen, en zorg aan langdurig zieken en ouderen, zijn overgeheveld van de rijksoverheid en de provincies naar gemeenten. Tegelijkertijd zijn de budgetten gekrompen. Hierdoor zijn veel gemeenten gedwongen om te bezuinigen. Wat betekent de grotere rol van gemeenten voor de mantelzorg die burgers verlenen? Krijgen mantelzorgers voldoende ondersteuning? En hoe is het transitieproces tot nu toe verlopen?

1.2 Onderzoeksvragen

I&O Research heeft dit onderzoek uitgevoerd onder ambtenaren en burgers van 18 jaar en ouder met als centrale vragen:

- 1 Hoe ervaren burgers en ambtenaren de mantelzorg?
- 2 Welke verschillen zijn er tussen burgers en ambtenaren in dezen?
- 3 Wordt de gemeenteambtenaar beter of slechter ondersteund door zijn werkgever dan burgers?
- 4 Hoe denken gemeenteambtenaren over de transities in het sociaal domein, driekwart jaar na de start?

Als deelvragen onderscheidde we voor dit onderzoek:

- Wat zijn de ervaringen van mantelzorgers met betrekking tot de zorg die zij nu verlenen?
- In hoeverre worden mantelzorgers voldoende ondersteund bij de uitvoering van hun mantelzorgtaken?
- Welke ruimte en ondersteuning krijgen mantelzorgers van (a) hun werkgever en (b) de gemeente?
- Hoe is het transitieproces in het sociaal domein voor gemeenten verlopen?
- Wat zijn de gevolgen van de transities in het sociaal domein voor mantelzorgers en andere burgers?
- En vooral: welke verschillende ervaringen en meningen tussen burgers en ambtenaren zien we?

1.3 Verantwoording

I&O Research voerde van donderdag 1 tot en met maandag 12 oktober 2015 een online onderzoek uit naar de standpunten en ervaringen van *burgers* en *ambtenaren* met betrekking tot mantelzorg en de transities in het sociaal domein. In deze periode werkten 2.465 Nederlanders (18+) en 1.056 gemeenteambtenaren mee aan het onderzoek. Van de gemeenteambtenaren zijn 301 personen werkzaam in het sociaal domein.¹ Burgers zijn geselecteerd uit het I&O Research Panel. Ambtenaren zijn benaderd op basis van het adressenbestand dat door Binnenlands Bestuur is samengesteld.

Met 'ambtenaren' worden in dit onderzoek gemeenteambtenaren bedoeld, tenzij anders is aangegeven. Burgers hebben de vragen beantwoord voor de gemeente waarin zij wonen of – indien van toepassing – de gemeente van de hulpbehoevende (aan wie zij mantelzorg verlenen). Ambtenaren hebben de vragenlijst ingevuld voor de gemeente waarin zij werkzaam zijn. Zie hoofdstuk 5 voor een nadere onderzoeksverantwoording.

¹ Ambtenaren zijn geselecteerd als zij in één van de volgende domeinen werkzaam zijn: (1) zorg, welzijn, jeugd, (2) werk en inkomen.

HOOFDSTUK

Belangrijkste uitkomsten

2. Belangrijkste uitkomsten

2.1 Mantelzorgende ambtenaar krijgt meer steun, maar steunt meer

Aandeel mantelzorgers en soort mantelzorg ambtenaren en werkende burgers vergelijkbaar

Bijna één op de tien (9%) volwassen Nederlanders noemt zichzelf mantelzorger (hij of zij heeft iemand in de naaste omgeving langdurig en intensief verzorgd). Ongeveer eenzelfde deel van de gemeenteambtenaren (11%) is mantelzorger. Zowel ambtenaren als 'gewone burgers' verzorgen vooral hun (schoon)ouders, gevolgd door de partner en kinderen.

De mantelzorg bestaat vooral uit het geven van emotionele steun, vervoer en begeleiding, huishoudelijke hulp en het organiseren van professionele zorg. Persoonlijke verzorging wordt door ongeveer een derde geboden. Hierin wijken ambtenaren niet erg af van andere burgers. Dat geldt wél voor verpleegkundige hulp: deze vorm van ondersteuning bieden ambtenaren minder (18%) dan gewone burgers (29%). Zowel werkende (32%) als niet-werkende burgers (27%) doen dat vaker dan ambtenaren.

Ambtenaren besteden minder tijd aan mantelzorg, krijgen meer steun, maar voelen zich zwaarder belast

Gemiddeld geven burgers al 8 jaar mantelzorg, ambtenaren doen dat gemiddeld al 6,5 jaar. Een groter verschil zien we in de tijd die ambtenaren en gewone burgers hier gemiddeld mee kwijt zijn: ambtenaren zo'n 1,5 uur per dag, gewone burgers het dubbele: 3 uur per dag. Werkende burgers besteden hier 2 uur per dag aan. Van de werkende burgers die mantelzorg verlenen, krijgt 56 procent ondersteuning van naasten of professionals bij het uitvoeren van de mantelzorg, onder ambtenaren is dat maar liefst 73 procent.

Toch voelen ambtenaren zich iets meer belast dan andere werkenden. Van de ambtenaren zegt maar 14% het 'geen belasting te vinden', onder werkende burgers is dat een kwart (25%). Een kwart (24%) van de mantelzorgende ambtenaren vindt het te zwaar of is zelfs overbelast, onder werkende burgers is dat wat lager (18 procent). Van de mantelzorgende ambtenaren heeft 60 procent behoefte aan (meer) ondersteuning, onder werkende burgers is dat 36 procent.

Mate van ondersteuning heeft sterke invloed op gevoel van (over)belasting

Het aantal jaren dat mensen al mantelzorg verlenen, heeft weinig invloed op de mate waarin men zich meer of minder belast voelt. Dat geldt wel voor de mate waarin men ondersteuning of hulp ontvangt bij het uitvoeren van de mantelzorg: degenen die veel steun krijgen, voelen zich in 11 procent (burgers) tot 13 procent (ambtenaren) zwaar belast, onder degenen die geen steun krijgen is dat respectievelijk 25 procent en 28 procent.

Ambtenaren vinden meer steun op het werk, maar zijn hierover minder tevreden dan burgers

Mantelzorgende ambtenaren krijgen van hun werkgevers – de gemeenten – beduidend meer ondersteuning dan 'gewone burgers'. Bijna alle mantelzorgers (ambtenaren en burgers) praten op hun werk over hun thuissituatie. Maar het aandeel dat een beroep op de werkgever doet en ook daadwerkelijk ondersteuning krijgt, is beduidend lager, vooral onder 'gewone burgers'. Van de ambtenaren krijgt 68 procent steun van de werkgever, onder burgers is dat 42 procent. Mantelzorgende ambtenaren krijgen vaker flexibele werktijden, thuiswerkmogelijkheden en de mogelijkheid tot onbetaald verlof dan burgers. Toch vindt maar een derde van de ambtenaren de ondersteuning van de werkgever goed tot ruim voldoende. Ruim een kwart van de ambtenaren noemt de steun onvoldoende, slecht tot heel slecht. Van de burgers – die dus minder steun krijgen – zijn vier op de tien tevreden.

Slechts 20 procent van de ambtenaren in het sociaal domein is het eens met de stelling "Qua mantelzorg geeft onze gemeente – als werkgever – het goede voorbeeld." Een kwart (26%) is het hier mee oneens.

Onbekendheid over wat gemeente doet voor mantelzorgers

Er is veel onduidelijkheid over wat gemeenten doen om mantelzorgers te ondersteunen. Van de ambtenaren die mantelzorg verlenen, weet 40 procent *niet* wat hun gemeente doet voor mantelzorgers. Onder mantelzorgende burgers is dat zelfs de helft. Een vijfde of minder zegt goed op de hoogte te zijn van de ondersteuning door gemeenten.

Genoemd worden activiteiten als mantelzorgspreekuur, de mantelzorgbeloning, respijtzorg en een jaarlijks uitje. De mantelzorgbeloning is onder ambtenaren beter bekend dan onder gewone burgers.

Zes op de tien mantelzorgende ambtenaren: 'Mijn gemeente moet veel meer doen'

Circa twee derde van mantelzorgende burgers en ambtenaren vindt dat er te veel van mantelzorgers wordt verwacht. Van de mantelzorgende burgers vindt maar 16 procent dat zijn of haar gemeente "een duidelijk mantelzorgbeleid" heeft. Onder mantelzorgende ambtenaren is dat 24 procent. De ambtenaren in het sociaal domein verwachten bovendien dat de eigen gemeente in de toekomst vaker een beroep zal moeten doen op vrijwilligers om de taken op het gebied van jeugd, zorg en werk goed uit te kunnen voeren. Per saldo² vindt dan ook een ruime meerderheid van zowel de burgers als de ambtenaren dat "mijn gemeente veel meer zou moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen".

2.2 Ambtenaren nog steeds kritisch, maar positiever over transities dan vorig jaar

Meerderheid ambtenaren staat nog steeds achter decentralisaties

De decentralisaties in het sociaal domein kunnen nog steeds rekenen op de steun van een meerderheid van de betrokken ambtenaren. Zes op de tien ambtenaren uit het sociaal domein vinden de overdracht van taken naar de gemeenten een goede ontwikkeling. Vorig jaar was dat nog 64 procent, een lichte afname dus. Een vijfde noemt het een slechte ontwikkeling, dat was vorig jaar ook zo. Onder gemeente-ambtenaren die niet actief zijn het sociaal domein is de steun minder groot, maar ook hier zijn er per saldo meer voorstanders dan tegenstanders.

Overdracht van taken minder stroef verlopen dan verwacht

Vier op de tien ambtenaren in het sociaal domein vinden dat de overdracht soepel is verlopen. Ruim een vijfde ervoer dit proces tot nu toe als stroef tot chaotisch. In 2014 verwachtte 46 procent van de sociaal-domeinambtenaren een stroeve tot chaotische overgang. In retrospectief lijkt het voor de betrokken ambtenaren dus te zijn meegevallen.

Gevolgen decentralisaties voor zorg aan burgers per saldo negatief

Meer ambtenaren zien overwegend negatieve (24%) dan positieve gevolgen (21%) van de overheveling van taken voor de burgers. In vergelijking met de verwachtingen van een jaar geleden pakt het volgens de ambtenaren minder negatief uit: in 2014 verwachtte 42 procent per saldo een negatief effect.

Dit wil niet zeggen dat het aandeel dat positieve effecten voor de burgers verwacht, is gestegen (dat daalde zelfs van 30% naar 21%). De grootste verschuiving zien we in de categorie "positief noch negatief": van 19 procent naar 37 procent. De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat de decentralisaties in de ogen van de betrokken ambtenaren (nog) niet de beloofde verbetering voor cliënten hebben gebracht.

Voor de Wmo slaat de balans echt negatief door: 19 procent ziet positieve effecten, 34 procent negatieve.

² Degenen die het niet weten, zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

Voor 2016 grootste knelpunten bij Jeugdwet verwacht

Van de ambtenaren in het sociaal domein verwacht 44 procent dat de grootste knelpunten in 2016 zich zullen voordoen bij de uitvoering van de Jeugdwet. Drie op de tien ambtenaren voorzien de grootste knelpunten bij de Wmo, 15 procent bij de Participatiewet. Slechts een tiende verwacht voor 2016 weinig tot geen knelpunten.

Opvallend is dat ambtenaren van kleine en middelgrote gemeenten de grootste knelpunten verwachten bij de uitvoering van de Jeugdwet, terwijl ambtenaren van de 100.000+ gemeenten de meeste problemen voorzien bij de Wmo.

HOOFDSTUK

Mantelzorg

3. Mantelzorg

3.1 Aantal mantelzorgers

Mantelzorg kan op verschillende manieren worden gedefinieerd. Dat beïnvloedt het percentage mantelzorgers dat wordt gerapporteerd (De Boer & De Klerk, 2013, p. 19). In dit onderzoek is het volgende infoblok voorgelegd aan respondenten:

Wanneer is iemand MANTELZORGER?

Mantelzorgers zorgen onbetaald en langdurig voor een chronisch zieke, gehandicapte of hulpbehoevende partner, ouder, kind of ander familielid, vriend, buur of kennis.

Een mantelzorger zorgt voor iemand in zijn of haar omgeving waar al een emotionele band mee bestaat.

Mantelzorgers zorgen soms 24 uur per dag, kunnen de zorg niet zomaar beëindigen en verrichten soms ook verpleegkundige handelingen.

Mantelzorg is *niet* de alledaagse zorg, bijvoorbeeld de zorg voor een gezond kind.

Wanneer is iemand VRIJWILLIGER?

Vrijwilligers kiezen ervoor om te zorgen. Als zij met het vrijwilligerswerk starten, is er vaak (nog) geen of weinig emotionele band. Daarnaast zorgen zij voor een afgebakende tijd (bijvoorbeeld een dagdeel per week) en kunnen zij de zorg op eigen initiatief beëindigen.

Deze definitie van mantelzorg sluit aan op die van het CBS en SCP, hoewel deze instanties het begrip 'langdurig' verder invullen als 'meer dan acht uur per week of minimaal drie maanden' (CBS, 2013).³

Van de ambtenaren is 11 procent mantelzorger, onder burgers is dat 9 procent. Dit betreft geen significant verschil (tabel 1). Het CBS schat het percentage mantelzorgers onder de volwassen Nederlandse bevolking op 12,1 procent (CBS, 2013). Dit betreft een schatting voor 2012 op basis van de Gezondheidsmonitor. Het SCP komt uit op een hoger percentage mantelzorgers (20%), hoewel dezelfde definitie van mantelzorg wordt gehanteerd (De Boer & De Klerk, 2013, p. 19).⁴

Tabel 1

Aantal mantelzorgers en vrijwilligers

	AMBTENAREN	BURGERS
Mantelzorger (ik heb iemand intensief en langdurig verzorgd)	11%	9%
Vrijwilliger (ik heb iemand regelmatig geholpen of bezocht, maar niet verzorgd)	14%	14%
Niet	74%	74%
Weet niet / wil niet zeggen	1%	3%
	100%	100%

Het aandeel vrijwilligers ligt bij zowel ambtenaren als burgers op ongeveer 14 procent (tabel 1). Dit is in lijn met de schatting van het SCP dat tussen 8 en 15 procent van de volwassen Nederlandse bevolking actief is als zorgvrijwilliger (De Boer & De Klerk, 2013, pp. 30-31).

³ Overigens gaat het SCP uit van 'meer dan drie maanden' i.p.v. 'minimaal drie maanden', maar dit verschil achten wij verwaarloosbaar. Het uren criterium per week is wel hetzelfde.

⁴ Niettemin heeft dit laatste cijfer betrekking op een eerder verslagjaar (2008) en is een andere databron gebruikt (survey Informele Hulpverlening en Mantelzorg) (SCP, N.D.).

Niet-werkzame burgers (12%) verrichten vaker mantelzorg dan werkzame burgers (7%). Ambtenaren (11%) verrichten dus vaker mantelzorg dan 'gewone' werkende burgers. Dit wordt vooral verklaard uit de leeftijdsopbouw van beide populaties: ambtenaren zijn beduidend ouder dan de gemiddelde werkende in Nederland. Ongeveer de helft (48%) van de ambtenaren is 50+, terwijl dat onder de hele beroepsbevolking een derde (34%) is. Van alle mannen die bij de gemeente werken, is maar liefst 55% 50 jaar of ouder.

3.2 Vormen van mantelzorg

Zowel ambtenaren als burgers verlenen het vaakst mantelzorg aan hun ouders of schoonouders (tabel 2). Dit is onder ambtenaren (69%) nog iets sterker het geval dan onder burgers (54%). Onder burgers bevinden zich ook gepensioneerden wier (schoon)ouders niet meer in leven zijn. Daardoor is het percentage dat zorgt voor (schoon)ouders onder burgers wat lager in vergelijking met ambtenaren.

Verder wordt – in mindere mate – mantelzorg verleend aan kinderen of partners. Verder zien we dat het type mantelzorg samenhangt met de werksituatie van burgers. Werkzame personen verlenen vaker mantelzorg aan kinderen, ouders/schoonouders en broer/zus dan niet-werkzame personen. De niet-werkzame burgers (onder wie veel ouderen) dragen vaker de verantwoording voor de zorg van hun hulpbehoevende partner.

Tabel 2

Aan wie gaf u deze hulp of zorg? (*alleen mantelzorgers, meerdere antwoorden mogelijk*)

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Aan mijn ouder(s) / schoonouders	69%	52%	59%	54%
Aan mijn partner	18%	32%	22%	28%
Aan mijn kind(eren)	19%	7%	20%	12%
Aan een broer of zus	5%	3%	12%	7%
Aan vrienden/kennissen	3%	9%	3%	7%
Aan mijn bureu	2%	3%	4%	3%
Anders	5%	5%	3%	4%

Mantelzorgers kunnen verschillende taken op zich nemen. De top 3 van meest uitgevoerde taken is voor ambtenaren en burgers hetzelfde. In vier van de vijf gevallen gaat het om gezelschap, emotionele steun of toezicht (tabel 3). Ook praktische zaken als vervoer en (financiële) administratie worden vaak door mantelzorgers uitgevoerd. Opvallend is dat ambtenaren (58%) vaker dan burgers (48%) helpen bij het organiseren van professionele zorg. Werkzame burgers (58%) verlenen niettemin vaker hulp bij het regelen van professionele zorg dan niet-werkzame burgers (41%). Er is dus met name een verschil tussen ambtenaren enerzijds en niet-werkzame burgers anderzijds.

Bij verpleegkundige hulp zien we het omgekeerde: burgers (29%) lijken dit vaker op zich te nemen dan ambtenaren (18%). Daarbij maakt het weinig verschil of burgers werkzaam zijn of niet.

Het lijkt erop dat ambtenaren beter in staat zijn dan 'gewone burgers' de zorg voor hun naaste uit te besteden aan professionals.

Tabel 3

Wat voor hulp of zorg gaf u? (*alleen mantelzorgers, meerdere antwoorden mogelijk*)

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Gezelschap, emotionele steun en toezicht	79%	78%	86%	81%
Vervoer, begeleiding bij het bezoeken van familie, artsen, winkels, e.d.	78%	80%	80%	80%
Begeleiding bij het regelen van financiële zaken en administratie	71%	61%	76%	67%
Huishoudelijke hulp, zoals schoonmaken, de was doen en boodschappen doen	65%	61%	66%	63%
Hulp bij het organiseren van professionele zorg	58%	41%	58%	48%
Samen dingen ondernemen	48%	52%	60%	55%
Hulp bij organiseren van huishouden	38%	41%	38%	40%
Persoonlijke verzorging bij aan- uitkleden, wassen, toiletgang, e.d.	32%	31%	36%	33%
Verpleegkundige hulp, zoals het klaarzetten en toedienen van medicijnen en wondverzorging	18%	27%	32%	29%
Anders	7%	6%	3%	5%

3.3 Duur en tijdsbesteding

Als aan mantelzorgers wordt gevraagd hoe lang zij reeds mantelzorg verlenen, blijkt dat ambtenaren dit gemiddeld 6,5 jaar doen en burgers al iets langer (7,8 jaar) (tabel 4). Niettemin zien we bij mantelzorgers een duidelijke tweedeling: er is een grote groep die sinds een aantal jaar mantelzorg verleent, terwijl andere mantelzorgers dit voor een veel langere periode doen (grafiek 1). Van de ambtenaren die mantelzorg verlenen, doet 49 procent dit voor een periode korter dan vijf jaar. Bij burgers is dit percentage 47 procent.

Burgers die mantelzorg verlenen besteden gemiddeld 95 uur in de maand aan hun mantelzorgtaken, tegen 45 uur onder ambtenaren. Dit verschil kan worden verklaard doordat onder burgers zich ook niet-werkzame personen bevinden (gepensioneerd, werkloos etc.) die meer tijd hebben voor het verlenen van mantelzorg. Niet-werkzame inwoners besteden gemiddeld 115 uur aan mantelzorgtaken, tegen 65 uur onder werkzame burgers (tabel 4).

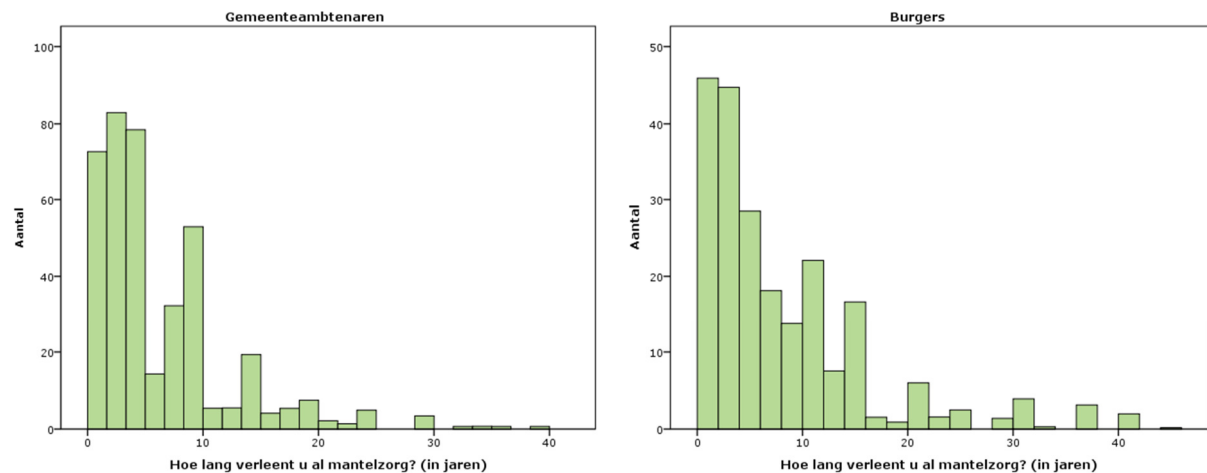
Tabel 4

Gemiddelde duur en tijdsbesteding mantelzorg (*alleen mantelzorgers*)

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Duur mantelzorg (in jaren)	6,5	7,2	8,7	7,8
Tijdsbesteding aan verzorging/hulp (in uren per maand)	45,2	114,5	65,4	95,0

Grafiek 1

Duur mantelzorg (in jaren), gesplitst voor ambtenaren en burgers (*alleen mantelzorgers*)

3.4 Belasting van mantelzorgers

Waar 35 procent van de burgers aangeeft de mantelzorg goed aan te kunnen, is dit onder ambtenaren slechts 14 procent (tabel 5). Niettemin kunnen de zorgtaken ook een behoorlijke belasting voor de mantelzorger opleveren. Van de ambtenaren heeft 24 procent moeite om het vol te houden, van wie 5 procent zich overbelast voelt. Onder burgers is dit 19 procent, van wie 8 procent naar eigen zeggen te maken heeft met overbelasting. Of burgers werkzaam zijn of niet, maakt daarbij weinig verschil.⁵

Tabel 5

Vindt u het geven van mantelzorg belastend? Zo ja, in welke mate? (*alleen mantelzorgers*)

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Ik vind het geen belasting / ik kan het goed aan	14%	41%	25%	35%
Ik vind het soms wel zwaar, maar ik kan het volhouden	61%	39%	56%	46%
Ik vind het vaak te zwaar	19%	11%	11%	11%
Ik voel me overbelast	5%	9%	7%	8%

De belasting van mantelzorgers lijkt niet samen te hangen met de duur van mantelzorg (tabel 6). Mantelzorgers die vijf jaar of langer mantelzorg verlenen, voelen zich niet significant vaker belast dan mantelzorgers die korter dan vijf jaar actief zijn. Ook zien we geen significante verschillen in mantelzorgbelasting naar duur mantelzorg, wanneer we onderscheid maken tussen ambtenaren en burgers.

⁵ Het verschil in belasting (zwaar/overbelast) tussen ambtenaren (24%) en werkzame burgers (18%) is niet-significant.

Tabel 6Belasting mantelzorgers naar duur mantelzorg (*alleen mantelzorgers*)

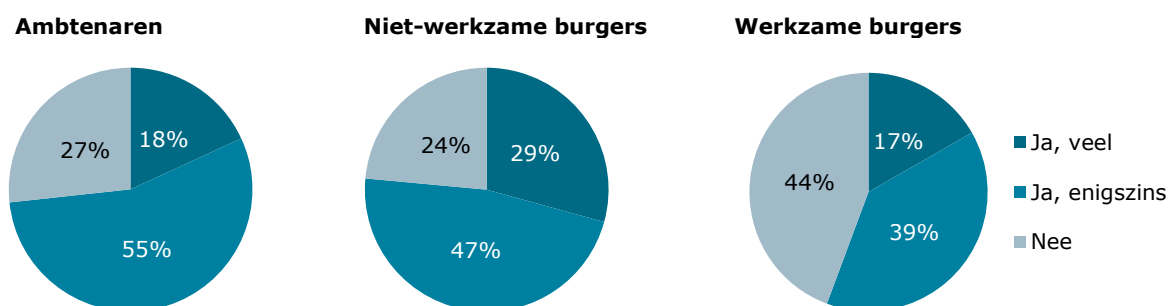
	KORTER DAN 5 JAAR	5 JAAR OF LANGER
Ik vind het geen belasting / ik kan het goed aan	21%	22%
Ik vind het soms wel zwaar, maar ik kan het volhouden	57%	55%
Ik vind het vaak te zwaar	17%	16%
Ik voel me overbelast	5%	8%
	100%	100%

3.5 Ondersteuning bij mantelzorg

Van de ambtenaren die mantelzorg verlenen, krijgt bijna drie kwart (73 procent) in enigerlei mate ondersteuning van bekenden of derden. Bij burgers zien we een groot duidelijk verschil naar werkzaamheid: drie kwart van de niet-werkzame burgers (76 procent) krijgt ondersteuning, tegen 56 procent van de werkzame burgers (grafiek 2).

Grafiek 2

Krijgt u ondersteuning of hulp van vrienden, familie, gemeente of organisaties bij het uitvoeren of regelen van uw mantelzorgtaken?

Hoeveel ondersteuning mantelzorgers van anderen ontvangen, is van invloed op het gevoel van (over)belasting. Mantelzorgers die veel ondersteuning krijgen, voelen zich het minst belast. Degenen die geen ondersteuning krijgen, voelen zich verhoudingsgewijs het vaakst belast (tabel 7).

Tabel 7

Belasting mantelzorgers naar mate van ondersteuning door vrienden, familie, organisaties

	AMBTENAREN			BURGERS		
	Mate van ondersteuning			Mate van ondersteuning		
	Ja, veel	Ja, enigszins	Nee	Ja, veel	Ja, enigszins	Nee
Ik vind het geen belasting / ik kan het goed aan	24%	10%	16%	45%	30%	33%
Ik vind het soms wel zwaar, maar ik kan het volhouden	63%	64%	56%	45%	48%	42%
Ik vind het vaak te zwaar	9%	21%	22%	9%	11%	13%
Ik voel me overbelast	4%	6%	6%	2%	10%	12%
% Moeite om vol te houden	13%	27%	28%	11%	21%	25%

Voor de ondersteuning die mantelzorgers ontvangen, wordt voor een belangrijk deel een beroep gedaan op het informele netwerk van familie, vrienden, kennissen etc. Van degenen die ondersteuning ontvangen, geven zeven op de tien aan dat zij steun krijgen van hun informele netwerk. Dit geldt voor zowel ambtenaren (76%) als burgers (70%) (tabel 8). In de categorie 'Andere zorgverleners' wordt door mantelzorgers gerapporteerd dat zij ondersteuning krijgen van hun partner/echtgenoot, vrijwilligers (bijvoorbeeld via een buddynetwerk) en vanuit professionele instellingen (ziekenhuis of instelling waar hulpbehoevende verblijft). Verder worden casemanagers (ggz, dementie) een aantal keer genoemd.

Tabel 8

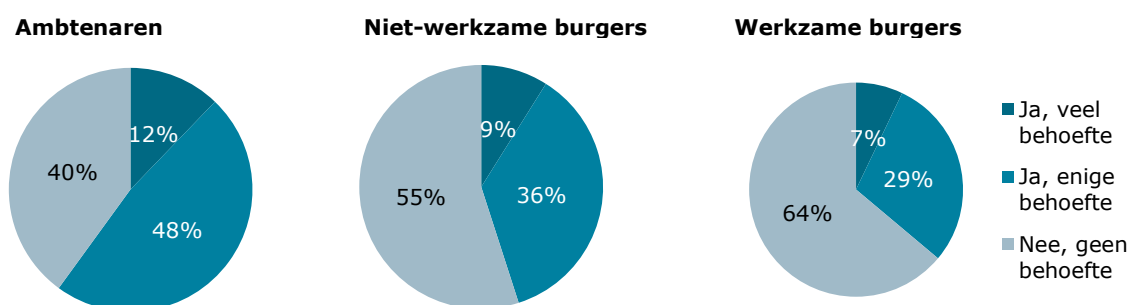
Van wie krijgt u ondersteuning of hulp bij uw mantelzorgtaken? *(alleen mantelzorgers die ondersteuning ontvangen)*

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Vrienden / kennissen / familie / buren	76%	71%	67%	70%
Thuiszorg / Buurtzorg	30%	38%	23%	33%
Huishoudelijke hulp	29%	30%	24%	28%
Dagbesteding / dagopvang	19%	14%	15%	14%
Andere zorgverlener	14%	7%	26%	13%
Huisarts	13%	15%	9%	13%
Gemeente	13%	7%	5%	6%
School / onderwijsinstelling	6%	1%	5%	2%
Sociaal wijkteam / wijkteam / buurtteam	2%	0%	0%	0%
Steunpunt mantelzorg	2%	4%	0%	3%
Mezzo	1%	0%	0%	0%
Anders	12%	9%	11%	10%

Van de mantelzorgende ambtenaren heeft 60 procent behoefte aan (extra) ondersteuning, van wie 12 procent veel behoefte. Bij de werkzame burgers liggen deze percentages lager: 36 procent heeft behoefte aan (extra) ondersteuning, van wie 7 procent veel.

Grafiek 3

Heeft u behoefte aan (extra) ondersteuning of hulp bij het uitvoeren of regelen van uw mantelzorgtaken?

Als men extra ondersteuning wil, denken gemeenteambtenaren in de eerste plaats aan de gemeente (32%). Onder burgers is er een verschil tussen werkzame (31%) en niet-werkzame personen (18%) wat betreft het percentage dat hulp van de gemeente wil ontvangen (tabel 9). Burgers denken vaker dan ambtenaren aan extra ondersteuning door het Steunpunt mantelzorg (24%) en dagbesteding (24%).

Tabel 9

Wie zou u deze (extra) ondersteuning of hulp bij uw mantelzorgtaken moeten bieden? *(alleen mantelzorgers die extra ondersteuning willen ontvangen)*

	AMBTENAREN	BURGERS		
		Niet-werkzaam	Werkzaam	Totaal
Gemeente	32%	18%	31%	22%
Thuiszorg / Buurtzorg	28%	20%	16%	18%
Huishoudelijke hulp	27%	15%	24%	18%
Vrienden / kennissen / familie / bureu	23%	22%	18%	21%
Steunpunt mantelzorg	15%	27%	18%	24%
Sociaal wijkteam / wijkteam / buurtteam	14%	13%	0%	9%
Dagbesteding / dagopvang	13%	25%	22%	24%
Andere zorgverlener	13%	13%	10%	12%
Huisarts	12%	7%	9%	8%
School / onderwijsinstelling	3%	2%	7%	4%
Mezzo	2%	2%	0%	2%
Anders	19%	16%	42%	25%
Weet ik niet	13%	20%	5%	15%

3.6 Ondersteuning door werkgever

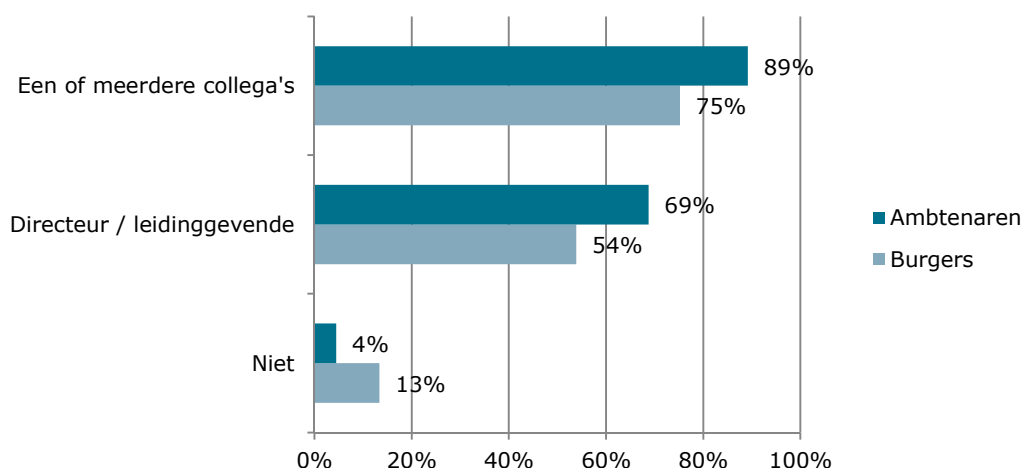
Werkende mantelzorgers praten doorgaans op hun werk over hun situatie. Van de mantelzorgende ambtenaren zegt 96 procent dat collega's en/of leidinggevenden op de hoogte zijn van de persoonlijke situatie en mantelzorgtaken. Er wordt hierover meer met collega's dan met leidinggevenden gesproken. Dit geldt voor zowel ambtenaren als werkende burgers (exclusief ondernemers).

Ook burgers die mantelzorg verrichten, praten hier doorgaans over op hun werk (87%), maar minder dan de ambtenaren (grafiek 4).

Grafiek 4

Zijn mensen op uw werk op de hoogte van uw persoonlijke situatie en uw mantelzorgtaken? Zo ja, wie?

(alleen werkenden; meerdere antwoorden mogelijk)

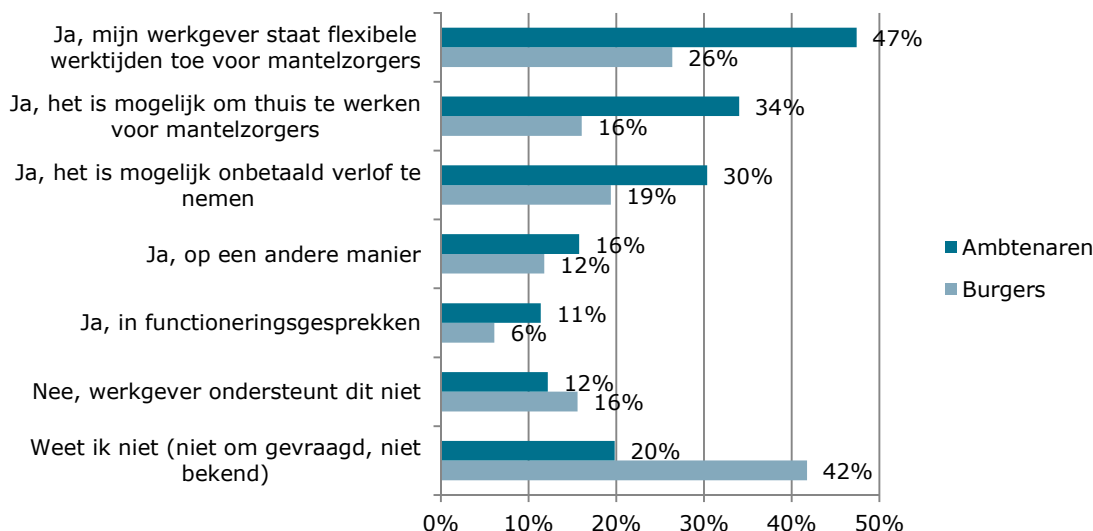
Hoewel dus 87 procent van de burgers op het werk praat over zijn mantelzorgwerk, is het aandeel dat daadwerkelijk een beroep op de werkgever heeft gedaan voor ondersteuning beduidend lager. Op de vraag "Krijgt u op uw werk ruimte om uw mantelzorg te kunnen doen, of ondersteunt uw werkgever u hier op een andere manier in?" zegt maar liefst 42 procent van de burgers dat niet te weten omdat er niet naar gevraagd is. Onder ambtenaren is dat maar 20 procent. Daarenboven hebben gewone burgers vaker (16%) te maken met een onwelwillende werkgever dan ambtenaren (12%).

Als gevolg hiervan krijgen mantelzorgende ambtenaren van hun werkgevers – de gemeenten – beduidend meer ondersteuning dan 'gewone burgers'. Gemeenten bieden hun mantelzorgende medewerkers vaker flexibele werktijden (47% versus 26%), thuiswerkmogelijkheden (34% versus 16%) en de mogelijkheid tot onbetaald verlof (30% versus 19%) dan niet-gemeentelijke-werkgevers (grafiek 5).

Grafiek 5

Krijgt u op uw werk ruimte om uw mantelzorg te kunnen doen, of ondersteunt uw werkgever u hier op een andere manier in?

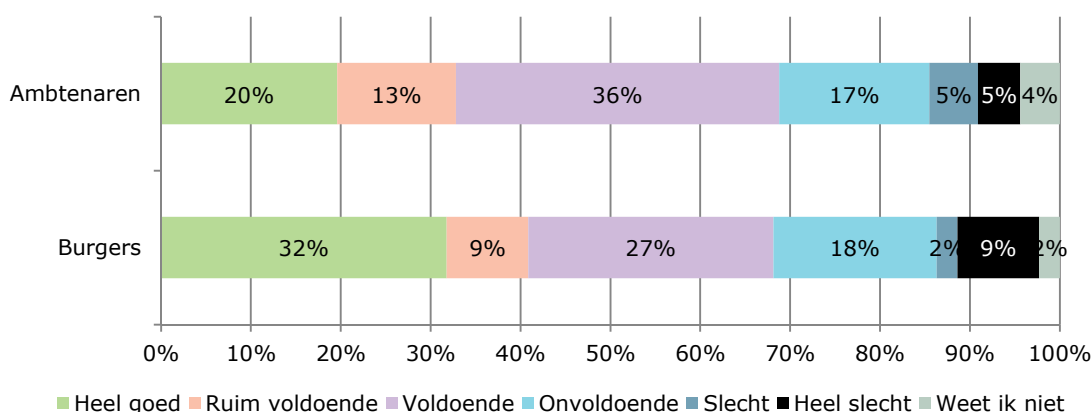
(alleen werkenden, exclusief ondernemers; meerdere antwoorden mogelijk)

De ruimte die door de werkgever wordt geboden, wordt door bijna zeven op de tien betrokken mantelzorgers als (ruim) voldoende beoordeeld (grafiek 6). Burgers (32%) waarden de ondersteuning door de werkgever relatief vaker met het oordeel 'heel goed' dan ambtenaren (20%). Wel is het aandeel "heel slecht" onder burgers (9%) bijna twee keer zo hoog als onder ambtenaren (5%).

Grafiek 6

Hoe waardeert u de ruimte of ondersteuning die u op uw werk krijgt om uw mantelzorgtaken te kunnen doen?⁶

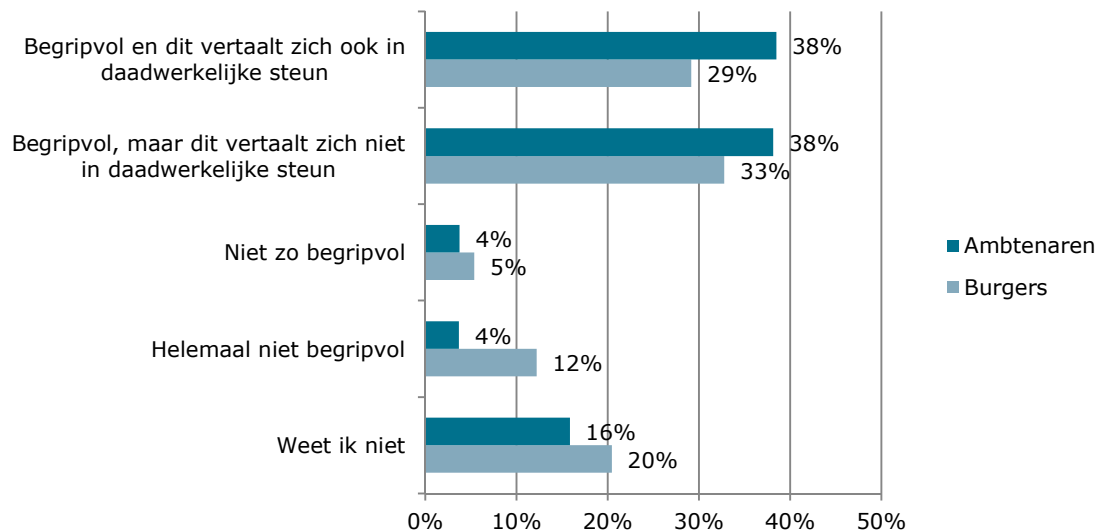

⁶ De voorgaande vraag luidde: "Krijgt u op uw werk ruimte om uw mantelzorg te kunnen doen, of ondersteunt uw werkgever u hier op een andere manier in?". Respondenten die bij deze vraag "Weet ik niet (niet om gevraagd, niet bekend)" antwoordden, zijn in grafiek 6 buiten beschouwing gelaten.

Bijna vier op de tien ambtenaren (38 procent) ervaren hun leidinggevende als begripvol en daadwerkelijk ondersteunend, als zij om steun vragen in verband met mantelzorgtaken. Bij burgers ligt dit percentage wat lager: 29 procent (grafiek 7). Van de ambtenaren verwacht minder dan een tiende (8 procent) dat de leidinggevende niet (erg) begripvol reageert, tegen 17 procent van de werkzame burgers.

Grafiek 7

Hoe is de steun van uw leidinggevende als u met een verzoek om steun in verband met uw mantelzorgtaken bij hem of haar komt? (Of: hoe schat u dit in?)

3.7 Ondersteuning door gemeente

Niet alleen als werkgever, maar ook als verantwoordelijke voor de zorg van en aan alle burgers is de gemeente een belangrijk aanspreekpunt voor mantelzorgers. Er bestaat veel onduidelijkheid over de rol die gemeenten op dit terrein vervullen, ook onder mantelzorgers (tabel 10). Van de ambtenaren die mantelzorg verlenen, weet 40 procent niet wat hun gemeente doet voor mantelzorgers. Onder mantelzorgende burgers is dit percentage nog iets hoger (49%). Van de mantelzorgers is een vijfde of minder (ambtenaren: 21%, burgers: 13%) goed op de hoogte van de ondersteuning door gemeenten.

Tabel 10

Bent u op de hoogte van wat uw gemeente doet voor mantelzorgers? Of en welke ondersteuning er door de gemeente wordt geboden?

BURGERS			
	Niet-mantelzorger	Mantelzorger	Totaal
Goed op de hoogte	3%	13%	4%
Enigszins op de hoogte	27%	39%	28%
Niet	70%	49%	68%

Aan degenen die 'goed' of 'enigszins' op de hoogte zijn, is gevraagd wat gemeenten zoal doen voor mantelzorgers. Ook in deze groep bestaat onduidelijkheid over *wat* gemeenten dan precies doen: 24 procent van de ambtenaren en 37 procent van de burgers weet dit niet (tabel 11). Ambtenaren wijzen er wat vaker dan burgers op dat gemeenten een beloning voor mantelzorg verstrekken (het zogenaamde 'mantelzorgcompliment'). Ambtenaren die *geen* mantelzorg verlenen, noemen relatief vaker bepaalde vormen

van ondersteuning dan hun mantelzorgende collega's. Tot de groep ambtenaren die geen mantelzorg verlenen, behoren ook ambtenaren die werkzaam zijn in het sociaal domein. Zij zijn uiteraard beter op de hoogte van het mantelzorgbeleid van hun gemeente.

Tabel 11

Wat doet uw gemeente voor mantelzorgers?⁷

	AMBTENAREN			BURGERS		
	Niet-mantelzorger	Mantelzorger	Totaal	Niet-mantelzorger	Mantelzorger	Totaal
Mantelzorgsprekkuur / ondersteuning	42%	24%	35%	34%	30%	34%
Mantelzorgers krijgen mantelzorgbeloning (waardebon)	43%	32%	39%	21%	27%	21%
Mantelzorgers krijgen respijtzorg	32%	18%	27%	9%	14%	10%
Mantelzorgers krijgen een keer per jaar een uitje	24%	19%	22%	20%	22%	21%
Mantelzorgers krijgen enkele uren 'gratis' huishoudelijke hulp als dank voor inzet	7%	4%	6%	1%	5%	2%
Mijn gemeente doet niets voor mantelzorgers	6%	8%	7%	4%	7%	4%
Anders	8%	15%	11%	4%	5%	5%
Weet ik niet	21%	28%	24%	37%	37%	37%

3.8 Stellingen over mantelzorg

Een meerderheid van de ambtenaren en burgers vindt dat er te veel van mantelzorgers wordt verwacht (tabel 12). Ook vindt 44 procent van alle ambtenaren (en 47 procent van de ambtenaren sociaal domein) dat de gemeente veel meer zou moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen. Onder burgers is dit 29 procent.

Tabel 12

In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

	ALLE AMBTENAREN ⁸					BURGERS				
	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal
Er wordt te veel van mantelzorgers verwacht.	56%	16%	7%	20%	100%	55%	11%	3%	31%	100%
Mijn gemeente zou veel meer moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen.	44%	20%	10%	27%	100%	29%	15%	3%	53%	100%
Mijn gemeente heeft een duidelijk mantelzorgbeleid.	24%	18%	24%	34%	100%	8%	14%	9%	69%	100%
Ik overweeg uren in te leveren om mantelzorg te kunnen bieden. ⁹	14%	14%	36%	35%	100%	3%	8%	43%	45%	100%

⁷ Alleen beantwoord door degenen die 'goed' of 'enigszins' op de hoogte zijn van de ondersteuning door gemeenten.

⁸ Dit betreft alle ambtenaren (zowel werkzaam binnen als buiten het sociaal domein).

⁹ Deze vraag is alleen gesteld aan werkenden.

Tabel 13

In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

	AMBTENAREN SOCIAAL DOMEIN					OVERIGE AMBTENAREN				
	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal
Er wordt te veel van mantelzorgers verwacht.	54%	21%	11%	14%	100%	57%	15%	6%	22%	100%
Mijn gemeente zou veel meer moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen.	47%	21%	14%	17%	100%	42%	19%	8%	31%	100%
Mijn gemeente heeft een duidelijk mantelzorgbeleid.	34%	20%	22%	23%	100%	20%	17%	25%	38%	100%
Ik overweeg uren in te leveren om mantelzorg te kunnen bieden. ¹⁰	14%	14%	38%	34%	100%	14%	14%	36%	36%	100%

Degenen die mantelzorg verlenen, zijn relatief vaker van mening dat er te veel van mantelzorgers wordt verwacht. Dit verschil is zichtbaar bij zowel ambtenaren als burgers. Daarnaast vindt 58 procent van de mantelzorgende ambtenaren dat de gemeente veel meer zou moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen, tegen 35 procent van hun collega's die geen mantelzorg verlenen (tabel 14). Dit verschil tussen mantelzorgers en niet-mantelzorgers zien we in iets mindere mate terug bij burgers.

Tabel 14

In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? (% mee eens)

	ALLE AMBTENAREN			BURGERS		
	Niet-mantelzorger	Mantelzorger	Totaal	Niet-mantelzorger	Mantelzorger	Totaal
Er wordt te veel van mantelzorgers verwacht.	50%	67%	56%	54%	63%	55%
Mijn gemeente zou veel meer moeten doen om mantelzorgers te ondersteunen.	35%	58%	44%	28%	39%	29%
Mijn gemeente heeft een duidelijk mantelzorgbeleid.	24%	24%	24%	7%	16%	8%
Ik overweeg uren in te leveren om mantelzorg te kunnen bieden. ¹¹	5%	30%	14%	3%	12%	3%

Een ruime meerderheid van de ambtenaren werkzaam in het sociaal domein (63%) verwacht dat gemeenten vaker een beroep gaan doen op vrijwilligers om decentralisaties verder vorm te geven (tabel 15). Onder de groep 'overige ambtenaren' is dit lager (39%), maar hier geven verhoudingsgewijs ook meer ambtenaren het antwoord 'weet niet/n.v.t.' (34%). Dit geldt ook voor de andere stellingen.

Meer dan de helft (58 procent) van de ambtenaren sociaal domein verwacht dat gemeenten voor 1 januari 2016 alle benodigde (nieuwe) contracten zullen afsluiten.

¹⁰ Deze vraag is alleen gesteld aan werkenden.

¹¹ Deze vraag is alleen gesteld aan werkenden.

Tabel 15

In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

	AMBTENAREN SOCIAAL DOMEIN					OVERIGE AMBTENAREN				
	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal
Om de taken op het gebied van jeugd, zorg en werken goed uit te kunnen voeren zal mijn gemeente meer beroep gaan doen op vrijwilligers.	63%	12%	14%	11%	100%	39%	14%	13%	34%	100%
Ik verwacht dat mijn gemeente voor 1 januari 2016 alle benodigde (nieuwe) contracten heeft gesloten met de organisaties die zorg en ondersteuning gaan bieden op het terrein van jeugd- en zorg.	58%	11%	11%	20%	100%	30%	10%	14%	46%	100%
Qua mantelzorg geeft onze gemeente – als werkgever – het goede voorbeeld.	20%	22%	26%	32%	100%	16%	21%	26%	38%	100%
Mantelzorgende ambtenaren melden zich vaker ziek dan niet-mantelzorgende ambtenaren.	12%	18%	24%	45%	100%	12%	15%	22%	52%	100%

Ambtenaren die mantelzorg verlenen, verschillen in hun houding ten aanzien van het mantelzorgbeleid weinig van hun collega's die geen mantelzorger zijn (tabel 16).

Tabel 16

In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? (*alleen ambtenaren*)

	NIET-MANTELZORGER					MANTELZORGER				
	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal	mee eens	niet eens - oneens	oneens	Wn / Nvt	Totaal
Om de taken op het gebied van jeugd, zorg en werken goed uit te kunnen voeren zal mijn gemeente meer beroep gaan doen op vrijwilligers.	45%	16%	11%	28%	100%	47%	10%	17%	26%	100%
Ik verwacht dat mijn gemeente voor 1 januari 2016 alle benodigde (nieuwe) contracten heeft gesloten met de organisaties die zorg en ondersteuning gaan bieden op het terrein van jeugd- en zorg.	41%	10%	13%	36%	100%	32%	11%	12%	44%	100%
Qua mantelzorg geeft onze gemeente – als werkgever – het goede voorbeeld.	16%	21%	22%	42%	100%	19%	21%	32%	28%	100%
Mantelzorgende ambtenaren melden zich vaker ziek dan niet-mantelzorgende ambtenaren.	12%	14%	17%	56%	100%	12%	18%	31%	39%	100%

HOOFDSTUK

Transities in het sociaal domein

4. Transitie in het sociaal domein

4.1 Inleiding

Gemeenten hebben sinds 1 januari 2015 meer bevoegdheden gekregen op het gebied van jeugd, zorg en werk. Taken die voorheen bij het Rijk en de provincies lagen.

Een jaar geleden voerde Binnenlands Bestuur een onderzoek uit onder ambtenaren die werkzaam zijn in het sociaal domein om de oordelen en verwachtingen voorafgaand aan de decentralisaties te peilen.

Inmiddels is drie kwart jaar verstreken sinds de daadwerkelijke overdracht. Hoe staan gemeenten er nu voor? Hoe denken ze nu over de decentralisaties in het sociaal domein en hoe is dat in vergelijking met een jaar eerder? Welke ervaringen hebben ambtenaren met het transitieproces?

Om de vergelijking met vorig jaar te kunnen maken en omdat het sociaal domein in dit hoofdstuk centraal staat, worden de resultaten gerapporteerd over gemeenteambtenaren die in dit beleidsveld werkzaam zijn (en soms ook de resultaten voor alle gemeenteambtenaren).

Van de in totaal 1.056 gemeenteambtenaren hebben we een selectie gemaakt van 301 personen die te maken hebben met (1) zorg, welzijn en jeugd, of (2) werk en inkomen.

4.2 Terugblik op transitieproces

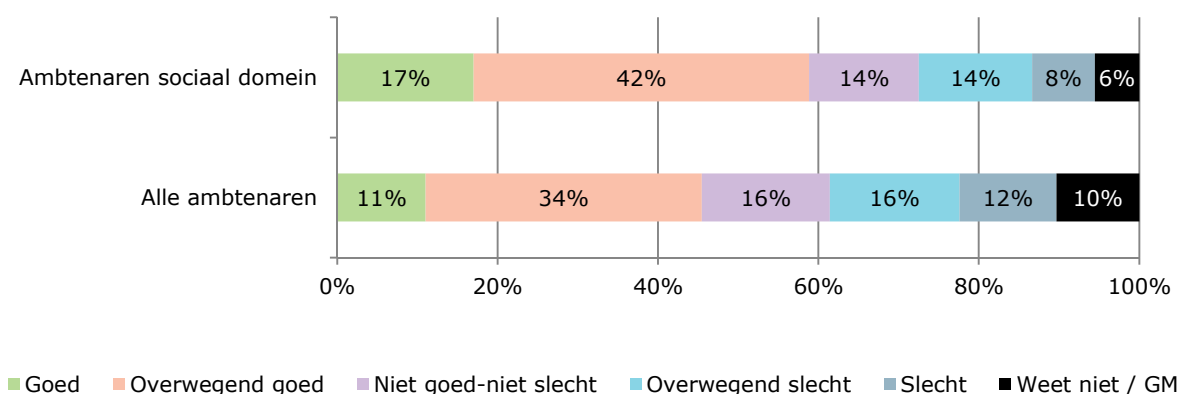
De decentralisaties in het sociaal domein kunnen (nog steeds) rekenen op de steun van een meerderheid van de betrokken ambtenaren. Een meerderheid van de ambtenaren in het sociaal domein (59%) vindt de overdracht van taken (overwegend) een goede ontwikkeling (grafiek 8). Vorig jaar was dat nog 64 procent, een lichte afname dus.

Ruim een vijfde (22%) is van mening dat de overdracht (overwegend) een slechte ontwikkeling is. Ook vorig jaar was dit 22 procent.

Onder alle gemeenteambtenaren is de steun minder groot, maar ook hier zijn er per saldo meer voorstanders (45%) dan tegenstanders (28%).

Grafiek 8

"Het overhevelen van de taken op het gebied van jeugd, zorg en werk van het Rijk en de provincies naar de gemeenten vind ik..."

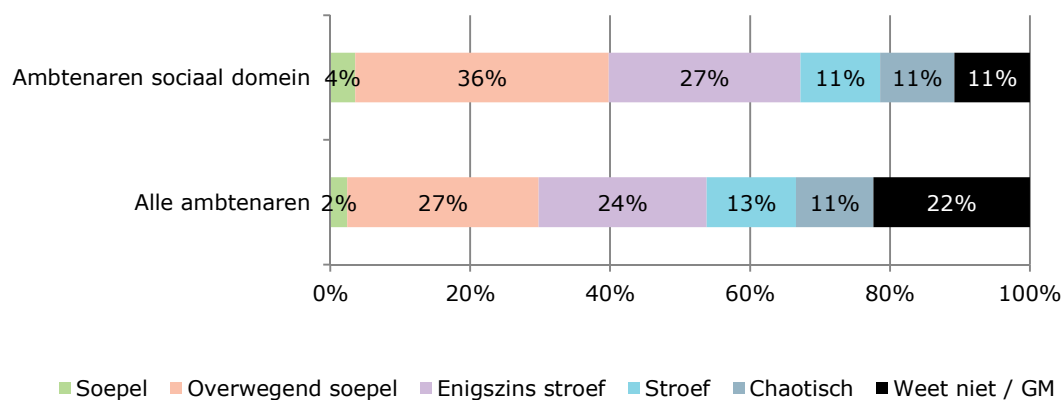
Het transitieproces is nog volop gaande. Niettemin maken we na ruim driekwart jaar een eerste balans op. De meningen over het verloop van de transities lopen behoorlijk uiteen (grafiek 9). Vier op de tien ambtenaren in het sociaal domein vinden dat de overdracht (overwegend) soepel is verlopen. Bijna drie op de tien (27%) zijn van mening dat het enigszins stroef is verlopen, terwijl 22 procent het proces tot nu toe als 'stroef' (11%) of zelfs 'chaotisch' (11%) bestempelt.

Ambtenaren in gemeenten met minder dan 50.000 inwoners zijn positiever over het verloop van de transities dan ambtenaren van grotere gemeenten (met name 100.000+). Het aandeel ambtenaren dat vindt dat de overgang (overwegend) soepel is verlopen, daalt van 49 procent bij gemeenten met minder dan 50.000 inwoners, naar 40 procent bij middelgrote gemeenten (50.000-100.000 inwoners) tot 25 procent bij grote gemeenten (100.000+) (zie grafiek 10).

In 2014 verwachtte 18 procent van de sociaal domein ambtenaren een soepele overgang, 46 procent verwachtte een stroeve tot chaotische overgang. In retrospectief – van de blik van de betrokken ambtenaren – is het dus meegevallen.

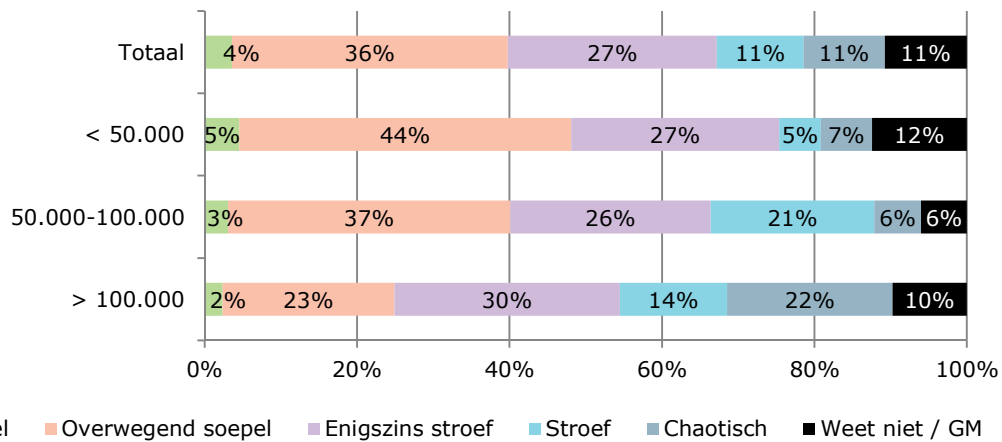
Grafiek 9

Hoe is de transitie van taken op het gebied van jeugd, zorg en werk tot nu toe verlopen in uw gemeente?

Grafiek 10

Hoe is de transitie van taken op het gebied van jeugd, zorg en werk tot nu toe verlopen in uw gemeente?
(naar gemeentegrootte)

4.3 Gevolgen decentralisaties voor zorg aan burgers

Welke gevolgen hebben de decentralisaties voor de zorg aan burgers? Ambtenaren in het sociaal domein zijn verdeeld (tabel 17). Als we kijken naar de gevolgen in het algemeen, zijn er per saldo meer ambtenaren die overwegend negatieve gevolgen zien (24%) dan positieve gevolgen (21%). Ruim een derde (37%) neemt een middenpositie in ('positieve noch negatieve gevolgen').

In vergelijking met de verwachtingen kunnen we concluderen dat het effect voor de burgers volgens de ambtenaren minder negatief uitpakt. In 2014 verwachtte 42 procent per saldo een negatief effect, dat is nu dus nog 'slechts' 24 procent.

Bij de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015) zien we verhoudingsgewijs meer sceptische ambtenaren: een op drie ambtenaren vindt dat de overheveling van taken een negatieve impact heeft gehad op de dienstverlening aan burgers, tegen 19 procent die (grote) positieve gevolgen waarneemt.

Tabel 17

"De overheveling van taken (jeugd, zorg, werk) van Rijk en provincies naar de gemeenten had voor de burgers in mijn gemeente..." (basis: ambtenaren in het sociaal domein)

GEVOLGEN:	GROOT EN POSITIEF	POSITIEF	POSITIEF NOCH NEGATIEF	NEGATIEF	GROOT EN NEGATIEF	WEET NIET/GM
In het algemeen	0%	21%	37%	20%	3%	18%
2015		21%	37%	24%		18%
2014 (verwachting)		30%	19%	42%		9%
Wmo 2015	1%	18%	28%	27%	8%	19%
		19%	28%	34%		19%
Jeugdwet	1%	20%	32%	17%	4%	26%
		21%	32%	21%		26%
Participatiewet	0%	17%	37%	16%	5%	25%
		17%	37%	21%		25%

4.4 Knelpunten in 2016

Van de ambtenaren in het sociaal domein verwacht 44 procent dat de grootste knelpunten in 2016 zich zullen voordoen bij de uitvoering van de Jeugdwet. Drie op de tien ambtenaren voorzien de grootste knelpunten bij de Wmo (tabel 18). Een minderheid van 11 procent verwacht voor 2016 weinig knelpunten. Opvallend is dat ambtenaren van kleine en middelgrote gemeenten de grootste knelpunten verwachten bij de uitvoering van de Jeugdwet, terwijl ambtenaren van de grote gemeenten (100.000+ inwoners) de meeste problemen voorzien bij de Wmo (grafiek 11).

Wat dit betreft zijn de ambtenaren vrij consistent: ook in 2014 werden de grootste knelpunten bij de jeugdzorg verwacht. Het aandeel dat geen tot weinig knelpunten verwacht, nam iets toe: van 8 naar 11 procent.

Tabel 18

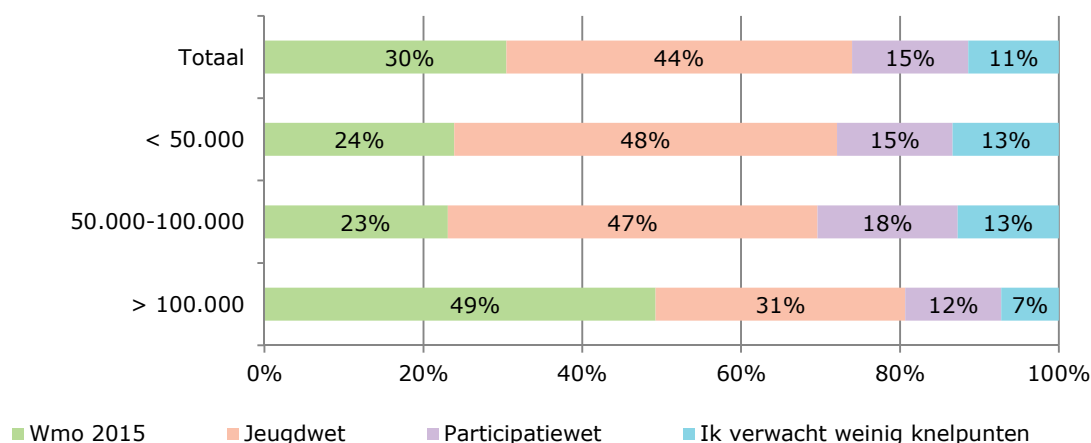
Waar verwacht u voor volgend jaar de grootste knelpunten?

	VERWACHTINGEN IN 2015 VOOR 2016	VERWACHTINGEN IN 2014 VOOR 2015
	%	%
Jeugdwet	44%	48%
Wmo 2015	30%	31%
Participatiewet	15%	14%
Ik verwacht weinig knelpunten	11%	8%
TOTAAL	100%	100%

De 100.000+ gemeenten verwachten vooral knelpunten bij de uitvoering van de Jeugdwet (49%), bij de middelgrote en kleinere gemeenten maakt men zich zorgen over de uitvoering van de Jeugdwet in 2016.

Grafiek 11

Waar verwacht u voor volgend jaar de grootste knelpunten? (naar gemeentegrootte)

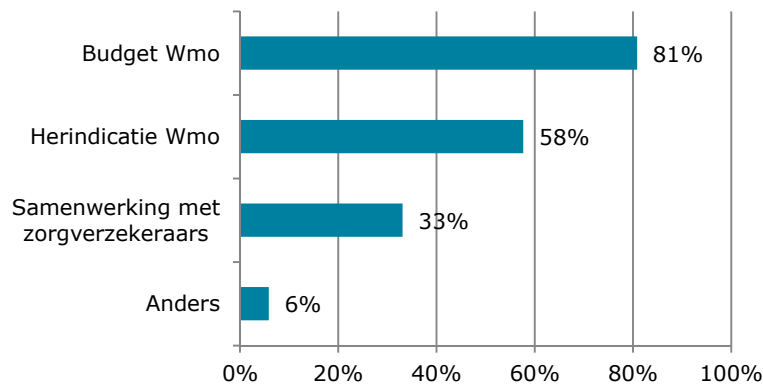

Aan de ambtenaren die knelpunten voorzien in de uitvoering van een van de genoemde wetten, is gevraagd op welk terrein deze problemen zich naar verwachting zullen voordoen. Van de ambtenaren die knelpunten voorzien bij de Wmo ziet 81 procent dit bij het budget. Ook de herindicatie wordt door deze groep vaak genoemd (58%) (grafiek 12).

Grafiek 12

Ambtenaren die knelpunten voorzien bij de **Wmo 2015**, zien dit bij... (n = 92)

(meerdere antwoorden mogelijk)

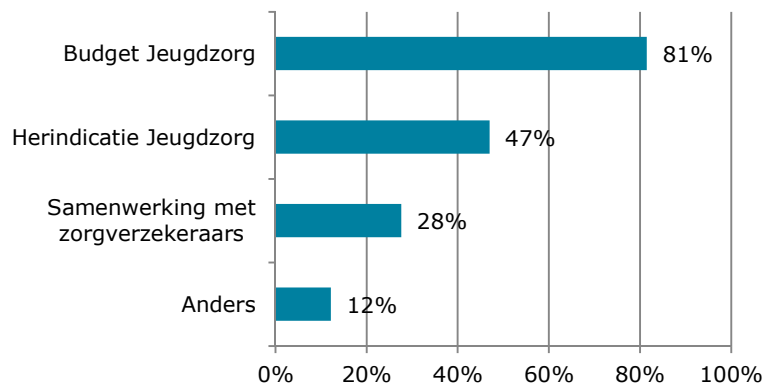

Als we inzoomen op de knelpunten bij de uitvoering van de Jeugdwet is ook hier het budget het grootste obstakel (81%). In mindere mate geldt dit voor de herindicatie (47%) (grafiek 13).

Grafiek 13

Ambtenaren die knelpunten voorzien bij de **Jeugdwet**, zien dit bij... (n = 131)

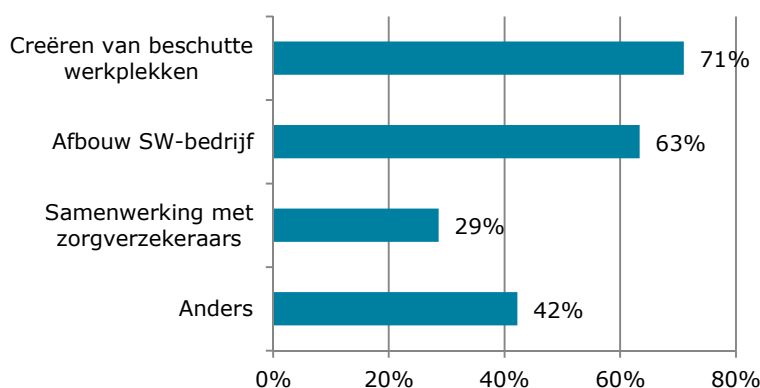
(meerdere antwoorden mogelijk)

Van de ambtenaren die knelpunten voorzien bij de Participatiewet, ziet 71 procent problemen bij het creëren van beschutte werkplekken en 63 procent bij de afbouw van de sociale werkvoorzieningen (grafiek 14). In de categorie 'Anders' wordt onder meer gewezen op de beperkte budgetten, de re-integratie van mensen met een arbeidsbeperking en het aan werk krijgen van mensen die het Nederlands onvoldoende machtig zijn (onder wie vluchtelingen).

Grafiek 14

Ambtenaren die knelpunten voorzien bij de **Participatiewet**, zien dit bij... (n = 44)
(meerdere antwoorden mogelijk)

4.5 Budget

Volgens ruim 40 procent van de ambtenaren in het sociaal domein is het beschikbare budget onvoldoende voor de uitvoering van taken op het gebied jeugd, werk en zorg (tabel 19). Per saldo zijn de ambtenaren dus bezorgd over de beschikbare budgetten om het beleid naar behoren uit te kunnen voeren, maar in 2014 was deze zorg nog groter: toen vond maar liefst 69 procent het budget onvoldoende.

De bezorgdheid lijkt het grootst te zijn onder ambtenaren van de grote gemeenten (100.000+ inwoners). Van deze groep denkt 57 procent dat het budget onvoldoende is, tegen 48 procent en 42 procent van de ambtenaren in gemeenten met respectievelijk 50.000-100.000 inwoners en minder dan 50.000 inwoners (grafiek 15).

Bij de Jeugdwet zijn ambtenaren van kleine en grote gemeenten unisono in hun oordeel: tussen 45 en 51 procent van de ambtenaren vindt het budget onvoldoende. Bij de uitvoering van de overige twee wetten zijn ambtenaren van de kleine gemeenten (< 50.000 inwoners) steeds wat positiever over het budget dan hun collega's van de (middel)grote gemeenten.¹²

Tabel 19

In hoeverre is het beschikbare budget voor uw gemeente voldoende om ... in 2016 naar behoren uit te voeren?

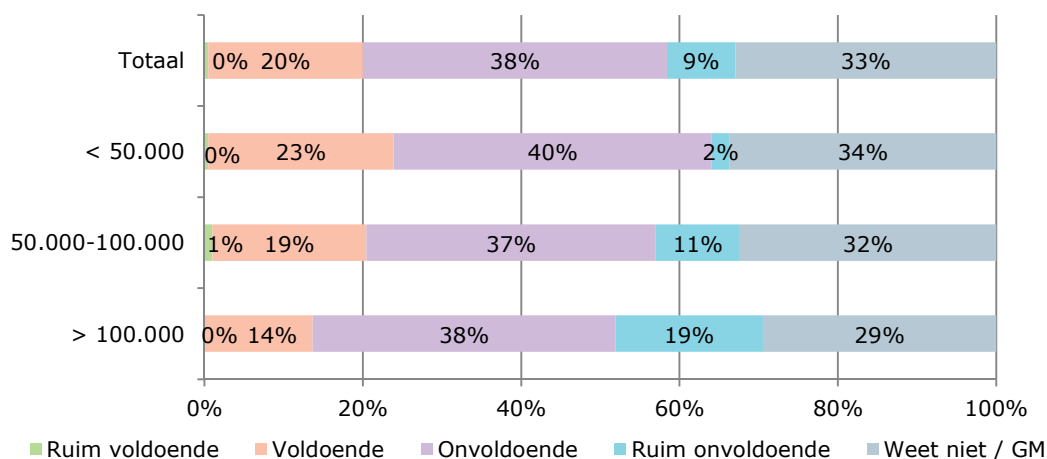
	RUIM VOLDOENDE	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE	RUIM ONVOLDOENDE	WEET NIET / GM
In het algemeen	0%	20%	38%	9%	33%
In 2014 over 2015	1%	15%	46%	23%	16%
Wmo 2015	1%	25%	30%	11%	34%
Jeugdwet	0%	14%	33%	15%	37%
Participatiewet	1%	19%	30%	11%	39%

¹² Ambtenaren van de middelgrote gemeenten (50.000-100.000 inwoners) zijn overigens iets positiever over het budget dan collega's van de grote gemeenten (100.000+ inwoners). Het gaat hier echter niet om statistisch significante verschillen.

De grootste gemeenten hebben vaker zorgen over de financiële haalbaarheid (56%) dan de kleinere gemeenten (42%).

Grafiek 15

In hoeverre is het beschikbare budget voor uw gemeente voldoende om het beleid in het sociaal domein in 2016 naar behoren uit te voeren? (naar gemeentegrootte)

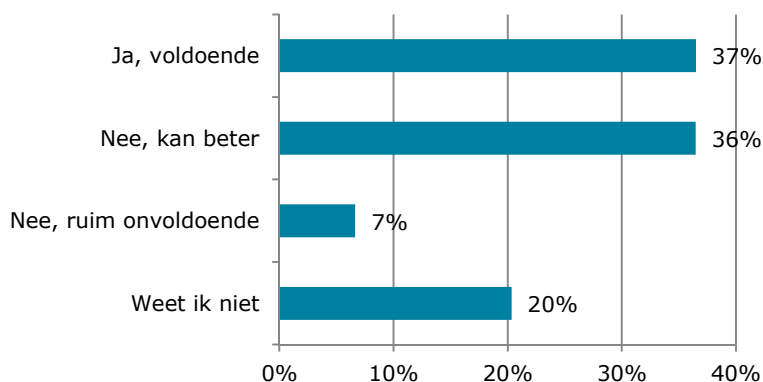

4.6 Aantal cliënten

Bijna vier op de tien ambtenaren (37%) vinden dat de gemeente voldoende zicht heeft op het aantal cliënten in de Wmo en jeugdzorg. Ruim een derde (36%) vindt dat het overzicht beter kan, terwijl 7 procent het ruim onvoldoende vindt (grafiek 16).

Grafiek 16

Is er in uw gemeente voldoende zicht op het aantal cliënten in de Wmo en jeugdzorg?

4.7 Personeel

Van de ambtenaren (zorg en werk) vindt 35 procent dat de gemeente voldoende personeel heeft voor de uitvoering van de taken in het sociaal domein. Een grotere groep, 45 procent, denkt dat er onvoldoende personeel is. Als we kijken naar de onderscheiden beleidsterreinen, zien we dat het aandeel 'onvoldoende' steeds het aandeel 'voldoende' overtreft. Het verschil is het kleinst bij de Participatiewet: 36 procent vindt dat er (ruim) voldoende personeel is, tegen 39 procent (ruim) onvoldoende.

Tabel 20

Heeft uw gemeente voldoende personeel voor het naar behoren uitvoeren van de nieuwe taken op het gebied van jeugd, zorg en werken?

	RUIM VOLDOENDE	VOLDOENDE	ONVOLDOENDE	RUIM ONVOLDOENDE	WEET NIET / GM
In het algemeen	1%	34%	41%	4%	20%
In 2014 over 2015	2%	30%	56%	-	12%
Wmo 2015	2%	29%	40%	8%	22%
Jeugdwet	1%	28%	39%	7%	25%
Participatiewet	2%	34%	33%	6%	25%

HOOFDSTUK

Onderzoeksverantwoording

5. Onderzoeksverantwoording

I&O Research voerde van donderdag 1 oktober tot en met maandag 12 oktober 2015 een online onderzoek uit naar de standpunten en ervaringen van *burgers* en *ambtenaren* met betrekking tot mantelzorg en de transities in het sociaal domein.

Burgers van gemeenten zijn geselecteerd uit het I&O Research Panel. In totaal hebben in deze periode 2.465 Nederlanders deelgenomen aan het onderzoek. Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselecte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). De respondenten hebben geen financiële vergoeding gehad voor hun aanmelding voor het panel. Ook voor deelname aan dit onderzoek kregen respondenten geen vergoeding. De onderzoeksresultaten van burgers zijn na herweging op geslacht, leeftijd, regio en stemgedrag (TK 2012) representatief voor Nederlanders van 18 jaar en ouder, voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Dit is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard.

De selectie van *ambtenaren* heeft plaatsgevonden op basis van het adressenbestand dat door Binnenlands Bestuur is samengesteld, aangevuld met ambtenaren uit Het I&O Research Panel. De primaire doelgroep zijn ambtenaren die bij een gemeente werkzaam zijn. Er hebben 1.056 gemeenteambtenaren deelgenomen aan het onderzoek. Van de gemeenteambtenaren zijn 301 personen werkzaam in het sociaal domein. Hiertoe behoren ambtenaren die werkzaam zijn in één van de volgende domeinen: (1) zorg, welzijn, jeugd, (2) werk en inkomen.

Het databestand van ambtenaren is gewogen naar leeftijd en geslacht, op basis van gegevens uit de kennisbank Openbaar Bestuur van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.¹³ De steekproef geeft naar onze mening een goede afspiegeling van ambtenaren. Naast leeftijd en geslacht is er bijvoorbeeld sprake van een goede verdeling van ambtenaren naar gemeentegrootte.

Onderzoeksresultaten Binnenlands Bestuur 2014

In september 2014 heeft Binnenlands Bestuur in eigen beheer een onderzoek verricht naar de verwachtingen van ambtenaren en bestuurders ten aanzien van de drie decentralisaties op het gebied van jeugd, zorg en werk. Hierbij zijn abonnees aangeschreven die zich hebben aangemeld voor de nieuwsbrief "Sociaal". In totaal hebben 975 abonnees de vragenlijst ingevuld. Omdat deze doelgroep niet volledig vergelijkbaar is met de selectie van gemeenteambtenaren in het sociaal domein zoals gedefinieerd in het voorliggende onderzoek, moet de vergelijking met 2014 als indicatief worden beschouwd. Niettemin kan – door de te verwachten hoge mate van overlap tussen de beide selecties – in algemene zin een vergelijking in de tijd worden gemaakt (september 2014 – oktober 2015).

I&O Research

I&O Research is een maatschappelijk betrokken bureau voor beleids- en marktonderzoek. Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. I&O Research is de laatste jaren gegroeid tot het achtste marktonderzoekbureau van Nederland. In de publieke sector behoort I&O Research tot de top drie. Wij werken voor overheid, non-profit en profitorganisaties. I&O Research heeft vestigingen in Enschede, Hoorn en Nieuwegein.

¹³ Zie <http://kennisopenbaarbestuur.nl/cijfers/> (dossier Werknemers Overheid en Onderwijs).

I&O Research is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. I&O Research is ISO 9001 en ISO 20252 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 26362 gecertificeerd. Dit is de norm voor online Access Panels.

Referenties

CBS. (2013, april 22). *220 duizend Nederlanders voelen zich zwaar belast door mantelzorg*. Opgehaald van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/gezondheid-welzijn/publicaties/artikelen/archief/2013/2013-027-pb.htm>

De Boer, A., & De Klerk, M. (2013). *Informele zorg in Nederland: Een literatuurstudie naar mantelzorg en vrijwilligerswerk in de zorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

SCP. (N.D.). *Informele hulpverlening / mantelzorg (IH)*. Opgehaald van http://www.scp.nl/Onderzoek/Bronnen/Beknopte_onderzoeksbeschrijvingen/Informele_hulpverlening_mantelzorg_IH